

Mario Kolar i Matija Ivačić – kritičarski dvojac na ponos Koprivnice

Priredio

MARKO GREGUR

Ove godine književni dio odlučili smo posvetiti onima koji književnost vrednuju – kritici, odnosno kritičarima. Povod za to i više je nego dobar. Naime, može se reći da nakon djelovanja Božene Loborec (koja svoju književnu poziciju primarno i ne duguje kritičarskom djelovanju) Koprivnica nije imala kritičara koji bi bio prepoznat i cijenjen na području čitave Hrvatske, odnosno došao do razine koju nazivamo *nacionalnom*. Tu je dakako i rođena Koprivničanka Željka Lovrenčić (r. 1960), istaknuta kulturna promotorica i kritičarka koja djeluje već dugi niz godina, a koja je po završetku studija ostala živjeti i djelovati u Zagrebu (prateći naravno i podravsku književnost).

Posljednje desetljeće donijelo je zato istodobno stasanje čak dvojice mladih, generacijskih, kritičara: Marija Kolara (1981.) i Matije Ivačića (1984.) koji svojim ukupnim djelovanjem uvelike doprinose književnokulturnom životu Koprivnice. Osim što ih povezuje kritičarski rad, obojica su urednici u časopisu Artikulacije i članovi organizacijskog odbora Galovićeve jeseni, dobitnici nagrade »Ivan vitez Trnski« te članovi Podravsko-prigorskog ogranka Društva hrvatskih književnika, a siguran sam da sam neke poveznice zaboravio. Osim toga, obojica su docenti – Kolar na Filozofskom fakultetu u Rijeci, a Ivačić na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Autore ćemo (prema modelu da stariji imaju prednost) predstaviti kratkom biografijom, razgovorom i po jednom kritikom, kako bi se stekao barem mali uvid u njihov rad.

Sažeti uvid u biografije

Mario Kolar rođen je u Molvama 1981. godine. Književni je povjesničar i kritičar, docent na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci, gdje predaje kolegije iz novije hrvatske književnosti (19.-21. stoljeće). Osnovnu školu završio je u rodnim Molvama, opću gimnaziju u Đurđevcu, a studij kroatistike, slavistike i bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je i doktorirao. Glavno područje njegovih znanstvenih interesa predstavlja novija hrvatska književnost. Iz tog je područja do danas objavio knjigu književnih kritika »*Nuspojave čitanja*« (2014.), znanstvenu monografiju »*Između tradicije i subverzije: časopis Kaj i kajkavska postmoderna*« (2015.) te zbirku rasprava i ogleda »*Izazovi čitanja*« (2018.). Rasprave, oglede i kritike objavljuje u različitim znanstvenim i književnim zbornicima i časopisima (ponajprije u »*Vijencu*« i »*Kolu*«). Priredio je »*Izabrana djela*« Dubravka Ivančana (2017.) te je uredio nekoliko književnih i stručnih knjiga i znanstvenih zbornika (npr. zbornik »*Jezik književnosti, znanosti i medija*« u čast 80. rođendana Milivoja Solara). Član je uredništva znanstvenog časopisa »*Podravina*«, književnog časopisa »*Artikulacije*« i časopisa za književnu kritiku »*Stav*«. Kao izlagač sudjelovao je na više nacionalnih i međunarodnih znanstvenih skupova. Dobitnik je Rektorove nagrade Sveučilišta u Zagrebu (2006.), Nagrade »*Ivan vitez Trnski*« (2013.) te Nagrade »*Julije Benešić*« za najbolju knjigu kritika (2014.). Oženjen je, otac dvoje

djece. S obitelji od 2015. godine živi u Koprivnici.

Kritike je počeo objavljivati kao student doktorskog studija književnosti 2008. godine. Važnu ulogu u tome imao je njegov mentor prof. dr. sc. Vinko Brešić, koji ga je poticao na pisanje kritika i koji mu je otvorio vrata brojnih časopisa. Važnu ulogu odigrao je i urednik časopisa *Kolo* Ernest Fišer, koji ga je također poticao, ali i redovito mu objavljivao kritike u *Kolu*, koje je i do danas ostalo jedno od najčešćih mjesta gdje objavljuje. Kritike objavljivane kroz pet godina okupio je 2013. u rukopis koji je prijavio na natječaj za mlade autore »Ivan vitez Trnski«, na kojem je i pobijedio pa je rukopis za nagradu iduće godine i objavljen pod naslovom *Nuspojave čitanja*. Nakon objave, knjiga je dobila i Nagradu »Julije Benešić« za najbolju knjigu kritika.

Matija Ivačić rođen je 1984. u Koprivnici, gdje je završio gimnazijsko školovanje. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 2008. godine komparativnu književnost te češki jezik i književnost, a na istom je fakultetu i doktorirao 2014. Zaposlen je kao docent na Katedri za bohemistiku pri Odsjeku za zapadnoslavenske jezike i književnosti, gdje izvodi kolegije o češkoj književnosti, kulturi te teoriji i praksi književnog prevođenja. Jezično

i znanstveno usavršavao se na svim najvažnijim češkim sveučilištima (Sveučilište Františka Palackog u Olomoucu, Masarykovo sveučilište u Brnu, Karlovo sveučilište u Pragu) i institutima (Zavod za češku književnost Češke akademije znanosti). Sudjelovao je na petnaestak međunarodnih konferencija i na više znanstvenih projekata, a trenutno sudjeluje na međunarodnom stručnom projektu koji financira Europska unija »A Game Changing Year: Czechoslovakia and Europe in 1968«, na kojem je koordinator i voditelj za Hrvatsku.

S češkog jezika preveo je do sada osam knjiga, a između ostaloga prevodio je i klasike poput Karela Čapeka, Jaroslava Haška ili filozofa Jana Patočke. Uz to, objavio je niz prijevoda češke proze, poezije i esejistike u različitim hrvatskim književnim časopisima. Sustavno prati sve što je od češke književnosti objavljeno u Hrvatskoj te je do sada u različitim književnim časopisima i na internetskim portalima objavio dvadesetak kritika i prikaza uglavnom vezanih za češku književnost. Član je žirija za dodjelu književne nagrade Fran Galović, organizacijskog odbora festivala Galovičeva jesen i uredništva književnog časopisa Artikulacije. Dobitnik je književne nagrade Ivan vitez Trnski za zbirku poezije *Krhotine* (2015).

Razgovor

MARIO KOLAR

Krивnja za slab položaj kajkavske književnosti nije samo u nekom drugom

Što zbog kolegija koje predaješ, što zbog povjerenstava za književne nagrade u kojima radiš, a također i zbog djelovanja kao kritičar, iznimno dobro poznaješ hrvatsku književnost. U kakvom je ona stanju danas i koji su trendovi?

Moram prije svega reći da ne uspijevam intenzivno pratiti baš sve što se događa na književnoj sceni pa moje viđenje zasigurno

nije sveobuhvatno. No, koliko uspijem pratiti i koliko se uopće nekakva procjena današnjeg stanja može dati, rekao bih da je scena živa i raznolika, i – stabilna. Pod time podrazumijevam da važni autori zrele i srednje dobi, poput Irene Vrkljan, Pavla Pavličića, Gorana Tribuson, Julijane Matanović, Miljenka Jergovića, Mire Gavrana i drugih, i dalje redovito obogaćuju književnu scenu svojim dobrim djelima, a redovito se pojavljuju i novi, mladi autori, s više ili manje uspješnim djelima, ali djelima

koja u načelu donose ponešto novo i obećavaju. Što se tiče posljednjih pet-šest godina, najvažnija nova imena koja su se pojavila, po mojem mišljenju, su prozaik Kristian Novak i pjesnikinja Monika Herceg, koji su već danas važni nacionalni autori. S druge strane, dobar dio mladih autora obećavajući start ne opravda, ali priljev novih imena je više-manje stabilan. Imamo, dakle, iskusne i mlade, i to je dobro. Pitanje trendova je još teže. Scena je izrazito raznolika, nema zajedničkog nazivnika. Ono što bi se moglo reći je možda jedino da prevladava roman, ustuknula je, dakle, malo čak i kratka priča koja je prije dvadesetak godina imala primat, a pogotovo je ustuknula poezija, koja, doduše, drži svoju kvalitativnu razinu, ali je se malo objavljuje i još manje prati. Primjetljiv je i trend miješanja književnih žanrova pa pogotovo prozna djela u sebe integriraju (auto) biografije, eseje, lirске dionice i slično. Sve veći utjecaj dobiva i internet, za sad ustvari kao medij na kojem se sve više objavljuje, ali pomalo i medij koji mijenja način na koji pisci pišu.

Doktorirao si na časopisu Kaj, što će reći i suvremenoj kajkavskoj književnoj produkciji, budući da je književnost možda i najvažniji segment časopisa pa kako vidiš suvremeno kajkavsko književno stvaralaštvo? Koje joj je mjesto u korpusu hrvatske književnosti i smjer kojim se kreće, odnosno, prati li suvremeno društvo i književne tijekove, ili je ostala u razdoblju moderne?

Kajkavsko književno stvaralaštvo trebalo bi imati jednak status u hrvatskoj književnosti kao i ono pisano standardnim jezikom. No, tu postoje dva problema. Prvi je da dio kritike dijalektalnu književnost uopće ne prati pa nepravедno ispod radara prođu neka vrijedna djela. Drugi problem tiče se činjenice da se ustvari malo dobrih dijalektalnih djela objavi pa dobrom dijelu dijalektalne produkcije niti nije mjesto u književnom kanonu. Tu dolazi do zabune – pojedini se autori žale da njihova djela nemaju dobru recepciju samo zato što su pisana dijalektom, no to često nije tako. Jednostavno nisu dobra, da su pisana ka-

kvim god jezikom. Godišnje se objave možda tri-četiri kajkavske knjige, od čega je možda tek jedna književno relevantna. Kajkavsko je stvaralaštvo, dakle, u krizi – i spisateljskoj, i izdavačkoj, i recepcijskoj. No, to je oduvijek tako i bit će jer ipak (pre)malo ljudi piše kajkavštinom, a još manje dobro. Krivnja za slab položaj kajkavske književnosti nije, dakle, samo u nekom drugom, nego i u samim autorima koji nerijetko naprosto pišu slaba djela, npr. imitiraju Galovića ili Krležu, ili koga već. Ili pišu prigodnjačke rime i slično. Takva djela niti ne zaslužuju recepciju, taman da su napisana na francuskom jeziku. Ne zaslužuju možda niti objavljivanje.

Gdje je u svemu tome podravska, ili uže, koprivnička književnost?

Stanje je slično – mala produkcija pa i malo djela koja odskoče. No, srećom neka ipak odskoče. Nedavno su nas, evo, napustili doajeni Pajo Kanižaj i Ivan Golub koji su redovito objavljivali i u poznim godinama i ostvarivali recepciju na nacionalnoj razini. Dobar tempo od zrelijih autora drže Božidar Prosenjak i Božica Jelušić, agilni su i Darko Pernjak i Maja Gjerek, a ostali su, čini se, većinom izgubili dah. Što se tiče mladih autora, uz tvoja djela, koja jedina od mladih autora imaju nacionalnu recepciju, svake godine pojavi se barem novi dobitnik nagrade »Ivan vitez Trnski« za mlade autore, no rijetko koji nastavi intenzivno pisati, a pogotovo objavljivati.

Godinama si već u književnim i kritičarskim krugovima i dobro poznaješ okruženje. Što misliš o hrvatskoj kritici danas?

Često čujem kukanje kako kritike nema. Ima je, itekako, ali je slabo vidljiva jer je nestala iz dnevnih novina, a književne časopise kojih je prepuna rijetko tko prati. Javna nevidljivost kritike urodila je i njezinim razvodnjavanjem pa dosta autora – svjesni da ih gotovo nitko ne čita – kritike piše tek toliko da nešto napiše, dio piše kritike samo o prijateljima i slično.

Ima, dakle, dosta inertne, nezanimljive, pa i loše kritike. No, ima i dobre kritike, ali se utopi u sve ovo i imamo stanje da imamo i nemamo kritiku. Mislim da je kritičarska scena pre razvodnjena i od šume ne vidimo drveće.

Dobitnik si Nagrade Julije Benešić za 2014. godinu. Koliko ti ta nagrada znači i što ti je donijela?

Zvučat će patetično i svatko će to tako iz kurioziteta reći, ali meni zbilja mnogo znači. I

kako vrijeme prolazi sve više. U to vrijeme bio sam na samim počecima i imponiralo mi je da dobijem nacionalnu knjižničarsku nagradu, koju su prije mene dobili npr. Tonko Maroević, Krešimir Bagić, moj mentor Vinko Brešić itd. Bilo mi je to kao injekcija samopouzdanja, ali još više pokazatelj da kad nešto radiš netko to ne samo vidi, nego i cijeni. Kao da mi je ta nagrada rekla *radi i dalje, nije sve uzalud*, kao što sam svakodnevno pomišljao. A ponekad i danas pomislim. Ali, onda se sjetim nagrade i kažem *ajde, još malo*. I tako to traje.

Kritika

MARIO KOLAR

Kontinuitet pjesničke izdvojenosti

(Ivan Golub, *Pohod milosti: izabrane pjesme*. Priredio Tonko Maroević. Zagreb, Školska knjiga – Kršćanska sadašnjost, 2013.)

Kako vrijeme odmiče, književnopovijesne sistematike sve više upućuju na izdvojenost pjesničkog opusa Ivana Goluba u kontekstu hrvatskog pjesništva. Izdvojenost poetičku, tematsku i stilsku. Izdvojenost koja mu je priskrbila sasvim posebno mjesto u i inače velikoj mnoštvenosti poetičkih opcija hrvatskog pjesništva, pogotovo druge polovice 20. stoljeća. Takav sud, čini mi se, potvrđuju i Golubove izabrane pjesme, koje su pod naslovom *Pohod milosti ove godine objavili Školska knjiga i Kršćanska sadašnjost*. Taj do sada najopširniji i najobuhvatniji pregled Golubova pjesničkog opusa priredio je te opširnim pogovorom i priložima popratio vrsni poznavatelj hrvatskog pjesništva, Tonko Maroević, i sam pjesnik. Pozamašan svezak, koji broji gotovo 900 stranica, svjedoči o Golubovoj pjesničkoj produktivnosti, ali i kvalitativnoj ujednačenosti njegova pjesničkog opusa.

»U svemu sam pjesnik«

Kao petnaesto i najmlađe dijete Luke i Bare Golub, rođene Kovač, Ivan Golub je ro-

đen 21. lipnja 1930. u podravskom selu Kalinovcu, gdje je i završio osnovnu školu. Klasičnu gimnaziju i studij teologije završio je u Zagrebu. Nakon ređenja za svećenika, magisterij biblijskih znanosti i doktorat teologije postigao je u Rimu. Po povratku sa studija, pa sve do umirovljenja, predavao je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je stekao i počasni naziv *profesor emeritus*. Kao profesor gost predavao je u Rimu i drugdje, dok je predavanja, ponajprije o Jurju Križaniću kojim se bavio cijeli život, održavao diljem svijeta. Dobitnik je brojnih književnih i drugih nacionalnih i međunarodnih nagrada te je bio član uglednih domaćih i stranih akademija. Umro je 25. listopada 2018.

Pjesme uvrštene u ovaj svezak svjedoče prije svega o tematskom, ali i svjetonazornom i stilskom kontinuitetu Golubova poetskog pisma od prvih pjesama iz 1950-ih do suvremenosti. Osim toga, svjedoče i o povezanosti, odnosno premreženosti poetskog s nepoetskim dijelom Golubova bogatog opusa. Kao i pjesnički, Golub je, naime, barem u jednakoj mjeri ostvario uspješan teološki i povjesničarski opus, kojim je dao doprinos prije

svega teološkoj ikonologiji i antropologiji (baveći se problemom čovjeka kao slike i Božje), odnosno poznavanju života i djela brojnih hrvatskih umjetnika i znanstvenika, prije svega spominjanog polihistora Jurja Križanića, a zatim i minijaturista Jurja Julija Klovića, književnika i polihistora Ivana Paštrića, jezikoslovca Bartola Kašića itd. Stoga je Golubove pjesme uputno čitati imajući u vidu i njegov nepjesnički opus, iako se i iz samih pjesama može izvesti njegov filozofsko-teološki pogled na život, svijet i književnost. O sveprožetosti njegova opusa, između ostalog, dovoljno govori i činjenica da je Maroević u prvi izbor iz Golubova književnog djela, knjigu *Sabrana blizina* (2003), uvrstio i neka njegova povjesničarska i teološka djela. O međuovisnosti svih dijelova svojeg opusa u autobiografskoj knjizi *Običan čovjek* (2013) govori i sam Golub: »Zajednički nazivnik mojeg raznolikog djelovanja je *poiesis*. *Poiesis* dolazi od 'poieo' što znači 'činiti, raditi'. Poezija nije tek stihotvorstvo. Poezija je način postojanja. U svemu sam pjesnik. I kao svećenik i kao profesor i kao učenjak i kao književnik...«. Uz to, cijelo Golubovo stvaralaštvo je igra. Ali ne bezazlena ili dokoličarska, nego svrsishodna, gotovo životno važna igra, igra koja život znači. Igra koja donosi radost. Aristotel je rekao da je radost plod savršeno obavljenog djela, a Golub to preformulirava u konstataciju da je radost »barometar našeg rada«. A taj rad je za Goluba igra. Igra i radost dva su važna obilježja Golubova stvaralaštva.

Od malih do velikih vrata

Afirmiravši se kao teolog i kulturni povjesničar još sredinom 1960-ih, u književni život ulazi tek krajem 1970-ih, i to, kako je Maroević u pogovoru zapisao, »na mala vrata«. Naime, zajedno sa kalinovečkim sumještanimom, slikarom Ivanom Lackovićem Croatom, Golub 1978. objavljuje dvojezičnu hrvatsko-talijansku poetsko-grafičku mapu *Maximus in minimis*, u čast renesansnog minijaturista Jurja Julija Klovića. Budući da se radi o bibliofilskom izdanju te da u njemu donosi povijesno-biografsku poemu, to prvo Golubovo samostalno objavljeno pjesničko djelo nije doživjelo znat-

niju recepciju, niti je moglo u pravom smislu pokazati njegov pjesnički talent, odnosno najaviti nov glas u hrvatskom pjesništvu. Isto vrijedi i za izdanje slične koncepcije i sa istim suradnikom, grafičko-poetsku mapu *Strastni život* na hrvatskom i ruskom jeziku, posvećenu Jurju Križaniću, izdanu 1983. Unatoč svim specifičnostima tih izdanja koja su priječila širu percepciju, čemu je pripomogla i činjenica da ih je napisao svećenik, što tada nije bilo osobito poželjno, pažljiviji proučavatelj mogao je već tada zamijetiti neke specifičnosti Golubova poetskog pisma, kao što su erudicija i dokumentarnost, kršćansko nadahnuće i izrazna neposrednost, što je ostalo njegovim obilježjima sve do danas.

S obzirom na *recepcijske poteškoće* s prvim dvjema poemama, iz današnje perspektive pravim Golubovim ulaskom na književnu scenu možemo smatrati *Kalnovičke razgovore*, prvotno objavljene 1978. u *Forumu*, a zatim i u vlastitoj nakladi autora sljedeće godine. No, niti ta poduža stihovana struktura kojoj je teško odrediti vrstu (najbliža bi bila poemi), a koja pripada najboljim njegovim pjesničkim uratcima uopće, nije naišla na širu recepciju, vjerojatno zbog toga što je pisana kajkavskim govorom Golubova rodnog Kalinovca pa je po inerciji smještena u korpus tzv. dijalektalne književnosti kojoj tadašnja književna, kulturna i društvena klima nisu bile naklonjene (kao što, ruku na srce, nisu baš niti danas). *Kalnovički* su se *razgovori*, osim toga, nekome mogli pričiniti i kao banalna zavičajna slikovnica, etnografski album o starom svijetu koji nestaje ili obiteljsko-intimna ispovijed, što je odudaralo od kritici tada zanimljivih razlogaša i pitanjaša pa je djelo (o)stavljeno po strani. Samim time, Golubov je nastup – gotovo bih rekao i istup – bio neobična pojava za svoje vrijeme, kako idejno i tematski, tako i jezično-stilski. Nije se uklapao u tadašnje pjesničke obrasce, a da ne spominjemo poslovični zazor prema dijalektalnosti i zavičajnosti, a u ono vrijeme i duhovnosti – dakle, svim konstitutivnim elementima Golubove (rane) poetike.

Zanimljivo je da je Golub u to vrijeme, štoviše i prije tih objavljenih uradaka, imao i praktički gotovu zbirku stihova na standar-

dnom jeziku, nastala između 1950. i 1970. godine, no njome nije izlazilo u javnost, očito procijenivši kako je bolje pričekati duhovnom pjesništvu sklonija vremena. Iako te pjesme, objavljene tek 2011. u časopisu *Marulić* pod naslovom *Prvine*, nisu tipične, nego golubovski duhovne pjesme, koje bi možda već tada bile prepoznate kao *novum* u tradiciji hrvatske duhovne poezije, kao što je poema o Kalinovčanima bila *novum* u korpusu tzv. dijalektalnog pjesništva. No, vjerojatnije je da bi prošle kao i prve tri objavljene poeme svemu usprkos.

Kako bilo da bilo, od tih prvih Golubovih pjesničkih uradaka u izabranim pjesmama pronalazimo cijele *Kalnovečke razgovore* te dosta širok izbor iz *Prvina*, što nam dostojno predstavlja Golubove pjesničke početke, u kojima možemo zamijetiti obilježja čiji kontinuitet možemo pratiti do danas. Jedno od njih je spomenuto pisanje zavičajnim kajkavskim jezikom, štoviše pjesme posvećene rodnom Kalinovcu i Kalinovčanima, koje možemo pronaći gotovo u svakoj kasnijoj Golubovoj zbirci. Kada govorimo o Golubovim kajkavskim stihovima, valja napomenuti da je ponajveće iznenađenje u ovom svesku izabranih pjesmama upravo povezano s njima. Naime, Maroević je u knjigu uvrstio i izbor iz do sada nigdje objavljenog ciklusa/zbirke kajkavskih pjesama naslova *Kalnovečki dnevi*. Golub je tu i tamo i nakon *Kalnovečkih razgovora* objavio pokoju kajkavsku pjesmu, od kojih su neke i uvrštene u *Kalnovečke dneve*, ili pokoji manji ciklus kajkavskih pjesama po časopisima, no sve do ovih izabranih pjesama, odnosno do ciklusa *Kalnovečki dnevi*, nije se pojavio većim ciklusom/zbirkom kajkavskih pjesama. U tom smislu ovaj svezak izabranih pjesama ne predstavlja samo sumiranje do sada objavljenog, nego i nagovještaj nečeg novog.

Dok su kalnovečke Golubove pjesme ipak prije svega okupirane zavičajem, u *Prvinama* je tematika bitno šira, iako još uvijek ne kao u kasnijim zbirkama. No, i u *Prvinama* već možemo primijetiti biblijsku aluzivnost i citatnost, odnosno nagovještaj kršćansko-duhovnog nadahnuća, ali temeljenog na autentičnom, nedogmatskom doživljaju Boga kao prijatelja, a ne daleke transcendencije. Boga kojega se ne boji, nego s kojim se razgovara,

Boga kojemu se ne laže, nego kojemu se vjeruje kao bliskoj osobi, Boga kojemu se može čak i protusloviti i s kojim se može diskutirati. Takva nekonvencionalna Golubova duhovnost vjerojatno je jedan od glavnih razloga zbog kojih je njegovo (duhovno) pjesništvo kasnije vrlo rado prihvaćano i izvan užih vjerničkih ili krugova katoličke književnosti. Ta je prva zbirka najavila i dnevničko-memoarsku vokaciju Golubova pjesništva, koja se manifestira u datiranju pjesama i evidentiranju tzv. banalnosti svakodnevice, te autorefleksivnu, gotovo ispovjednu intonaciju.

Pjesnička kvantiteta i kvaliteta

Autentičan doživljaj Boga, svojevrsnu redefiniciju prisutnosti Boga u ljudskom životu i povijesti – koju tematiku otvaraju i Golubova teološko-antropološka i ikonološka djela – pjesnik je dalje razrađivao u svojim kasnijim zbirkama, u kojima nam Boga predstavlja kao Igrača (*Deus Ludens*), kao prijatelja koji se smije (*Deus Ridens*), i konačno, u najnovijem ciklusu, kao Boga koji je čovjeku-glumcu Šaptač na velikoj pozornici života. Ustrajući na dokumentiranju i iskazivanju Božje blizine u svim zbirkama, Golub nam je predstavio Boga kakvog bi – usudim se reći – svatko htio imati.

Nakon još jedne poeme, *Trinaesti učenik* (1985), Golubovu *poetsku teologiju* u pravom je svjetlu konačno predstavila zbirka *Izabrana blizina* (1988). Stoga i ne čudi da ju je Maroević, jednako kao i *Kalnovečke razgovore* koji su amblematski za zavičajnu liniju Golubova pjesništva, u cijelosti uvrstio u izabrane pjesme. Zbirke koje su slijedile, sada i u novim (povoljnijim) društveno-političkim okolnostima, jedna za drugom potvrđivale su kako vrijednost, tako i izdvojenost Golubova poetskog pisma u kontekstu hrvatskog pjesništva. Prva od njih bila je zbirka *Trag* (1993), nakon koje je slijedila nagrađivana i dotiskivana zbirka *Oči* (1994, 1995). Do tada najopsežnija zbirka bila je *Molitva vrtloga* (1996). Svojevrsno skretanje u novom pravcu predstavljala je zbirka *Ultima solitudo personae / Lice osame* (1997), objavljena kao dvojezično hrvatsko-latinsko izdanje, s dominantnom temom osamljenosti,

pisana kratkom, gotovo haiku formom. Dvojezična je bila i zbirka *Peregrino / Hodočasnik* (1998), pisana hrvatskim i španjolskim jezikom zbog sudjelovanja na međunarodnom natjecanju za mističku poeziju, gdje je bila među finalistima. U zbirci *Moji Božići* (1998) Golub je okupio uglavnom do tada objavljene, iako ima i neobjavljenih, pjesničke, ali i prozne sastavke o Božiću. Slijedila je zbirka *Dušom i tijelom* (2003), čiji su pojedini dijelovi također bili među najboljima na međunarodnom natječaju za mističku poeziju, a zbirka *Nasmijani Bog* (2009) najopširnija je do tada. Najnovija objavljena zbirka prije izlaska izabranih pjesama bila je *Sijač radosti* (2012).

Iako je počeo objavljivati relativno kasno, tek u pedesetim godinama života, Golub je do ovog izdanja, dakle, objavio petnaest samostalnih pjesničkih knjiga. Izbor iz svih njih, osim iz prvih dviju poema posvećenih Kloviću i Križaniću, pronalazimo u ovome obimnom svesku (gotovo 900 stranica), koji osim spomenutog Maroevićeva pogovora – koji je ustvari studija o Golubovu pjesništvu – sadrži i vrlo informativnu bilješku o Golubovu životu, pregled njegove svećeničke i sveučilišne djelatnosti, popis nagrada, odličja i sličnih priznanja koja je do sada Golub primio te izabranu bibliografiju Golubovih djela (književnih i ne-

književnih knjiga, rasprava, članaka i ogleda, rukoveti pjesama u časopisima, uglazbljenih pjesama i filmskih scenarija).

No, već sam spomenuo kako knjiga donosi i neka iznenađenja, kao što je izbor iz rukopisne zbirke kajkavskih pjesama *Kalnovečki dnevi*. Isto tako, u knjizi pronalazimo i izbor iz ciklusa objavljenih po časopisima. Takvi su ciklusi, uz spominjane *Prvine*, i *Otkriven svjetlu i podatljiv sjeni* (Forum, 1994), *Zvijezde i suze* (Forum, 2010) te *Bog Šaptač* (Riječi, 2012). U tom smislu, ovaj svezak predstavlja sve modalitete Golubova pjesničkog opusa od najranijih do najrecentnijih radova te s obzirom na to, ali i na opširnost i pogođenost Maroevićeva izbora, može poslužiti kao uvjerljiv prikaz Golubova pjesništva. Pjesništva koje je nasuprot prazni i besmislenosti života te disocijaciji čovjeka i Boga – što je naglašavala većina poetičkih pravaca hrvatskog pjesništva druge polovice 20. stoljeća – tiho i nenametljivo svjedočilo puninu života te pomirenje s Bogom, u čemu je pronašlo i smisao života. Pritom je nadišlo kako stereotipe duhovnog, tako i dijalektalnog pjesništva, kojim korpusima nedvojbeno dijelom pripada, a pokazalo se i kao specifikum u kontekstu hrvatskog pjesništva uopće. Kako prije pedesetak godina kada su nastale prve Golubove pjesme, tako i danas.

Razgovor

MATIJA IVAČIĆ

Kritika je sastavni dio književnog života, ali je isto tako i moja osobna potreba

Prvu kritiku objavio si prije sedam godina. Što ti je to tada značilo, a što ti znači danas?

Sjećam se svoje prve kritike, i sjećam se porođajnih muka da je napišem, a da to pritom zvuči suvislo. Ali sjećam se i radosti kad sam je vidio objavljenu. Stvari se u suštini i nisu previše promijenile: još uvijek pišem tegobno i sporo, ali se isto tako još uvijek gotovo dječaćki veselim kad mi kritika bude objavljena. Također, ostao je onaj gotovo panični strah od

pisanja, neka vrsta nemoći, fobija od toga da vlastitu »priču« o nekoj priči koju čitam neću moći učiniti smislenom, da će moj tekst biti previše banalan. Što mi je značilo tada i što mi znači danas? Kritike, između ostaloga, pišem i iz prilično sebičnih razloga, zato što osjećam potrebu da sam sebi razjasnim neke stvari u tekstu, da ga raščlanim na najsitnije dijelove i onda opet sastavim u cjelinu koju ću možda bolje razumjeti. Kritika je za mene potreba: ona je sastavni dio književnog života, ali je isto tako i moja osobna potreba.

U fokusu tvog kritičarskog rada češka je književnost. Kako vidiš današnju češku književnost? Baštini li nova generacija nešto od onoga što je proslavilo češku književnost u 20. stoljeću?

Suvremena češka književnost vrlo je dinamična, živa, raznovrsna. Posljednjih godina stasala je jedna nova generacija čeških pisaca koju karakterizira tematsko i formalno šarenilo i koja hrabrim koracima kroči naprijed. A to znači: u nove teme i nove probleme, o kojima iznosi vlastita viđenja, koje obrađuje na svoj, autentičan način. I čini to vrlo otvoreno, katkad pomalo drsko, ali i prilično suvereno. Ti autori nemaju zajednički program, što nije nužno nešto loše, jer mi se čini da je dijelom baš zbog toga, zbog te neopterećenosti nekim zajedničkim programatskim smjernicama, današnja češka književnost toliko raznovrsna i zanimljiva. Neki od tih autora već su i prevedeni u Hrvatskoj, neki će svoja izdanja dočekati u narednim godinama. A sad, baštini li današnja češka književnost nešto od klasika iz 20. stoljeća... Teško je reći. Ne bih mogao reći da su zamjetna izrazita eksplicitna nadovezivanja na prethodne autorske poetike, ali povijest (nacionalne) književnosti sama po sebi podrazumijeva logiku sukcesivnosti, tako da je to sve ista rijeka. Ipak, današnji češki autor živi u svijetu koji je radikalno drukčiji od onog u kojem je stvarao jedan Karel Čapek ili Bohumil Hrabal, a samim time drukčije su i teme i načini njihove obrade.

Osim što češku književnost predaješ, promoviraš i pratiš kritičkim osvrtima, jedan si od najustrajnijih prevoditelja češke književnosti na hrvatski jezik...

Prevođenje je moja velika, velika ljubav, da ne kažem strast. O tome da postanem prevoditelj maštao sam još u studentskim danima. Ali ne radi se samo o ljubavi. Dijelom prevodim i zato što na neki način osjećam da mi je to obveza, moj dug prema dobroj literaturi, jer kako da neko češko djelo pronađe svog hrvatskog čitatelja bez prevoditelja? Inače, ma koliko se to na prvu možda čudno činilo, kriti-

čarski i prevodilački rad vrlo su srodni, pa čak i komplementarni, jer prevođenje je najčešće i najtemeljitija analiza djela. Prevođenje, to je vivisekcija živog organizma teksta. Ne vrijedi li isto to i za kritiku? Uostalom, nisam jednom kao prevoditelj autore čija sam djela prevodio upozoravao na nelogičnosti u tekstu, sitne ili krupnije greške koje su im se potkrale. Prevođenje je *close reading* u punom smislu te riječi, kao prevoditelj si najbliži tekstu, ruješ u njemu, važeš svaki zarez, svaku točku, promišljaš o mogućim značenjima svake riječi. Barrem bi tako trebalo biti ako držiš do kvalitete prijevoda.

Inače, moram reći da sam kao prevoditelj stvarno privilegiran, i to zato što sam u situaciji o kojoj većina prevoditelja može samo sanjati. Naime, ja u pravilu ne prevodim tekstove koje izdavač naruči od mene, već naslove odabirem po svom guštu, a i imam izdavača (Artikulacije) koji mi tu slobodu daje s punim povjerenjem. Ali radije ću ovdje stati da se ne ureknem.

Koje su razlike, a koje sličnosti suvremene hrvatske i češke književnosti?

Hm, ovo je tema za jedan kolegij. Ali reći ću ovako: sličnosti je mnogo, ali je mnogo i razlika. Velik dio suvremene češke književnosti okrenut je prošlosti, odnosno povijesti, baš kao što je slučaj i s hrvatskom književnošću, s tom razlikom da za češke autore neuralgične točke povijesti nerijetko predstavljaju neka druga razdoblja nego što je to slučaj kod hrvatskih autora. Primjerice, unazad nekoliko godina kod mlađe generacije čeških pisaca zamjetan je povećan interes za razdoblje Drugog svjetskog rata, i to do te mjere da to u ponekim trenucima postaje zamorno. Kao tema popularna je i četrdesetogodišnja era komunizma, o kojoj se i kod nas nerijetko piše, ali budući da ne dijelimo identična povijesna iskustva, razlikuju se i pogledi na to. U usporedbi s Čehoslovačkom, mi smo ipak imali daleko mekšu verziju komunizma, tako da u našoj književnosti nije teško pronaći neku vrstu nostalgije ili sentimenta za to razdoblje, dok kod Čeha to izostaje. Osim toga, u češkoj književnosti

vidljiv je i interes za strane, pa čak i egzotične zemlje. Ono što je još do prije nekoliko godina bio tematski kuriozitet danas je očigledna tendencija, uz napomenu da su njezini nositelji priznati autori, a ne neki marginalci. Primjerice, mi danas imamo dobre češke romane čija je radnja smještena u Mongoliju, Japan, Indiju, Island, Njemačku, Rumunjsku... a to, barem koliko je meni poznato, nije do te mjere izraženo u hrvatskoj književnosti. Reći ću ovako, uz napomenu da to nije vrijednosni sud, već puka konstatacija: čini mi se da je suvremena hrvatska književnost (tematski) usmjerena više lokalno, dok je ona češka otvorenija, s pogledom usmjerenim prema van. Zanimljivo, ta otvorenost vidljiva je i na institucionalnom planu, u poticanju čeških autora da odlaze u inozemstvo promovirati svoj rad, sudjelovati na autorskim čitanjima i predstavljati vlastita djela, ali isto tako i u svoti koje češko ministarstvo kulture ulaže u poticanje prevodenja češke književnosti itd. Taj segment kod nas je, rekao bih, gotovo pa posve zakazao. I još nešto: u Češkoj se, vjerovali ili ne, zbilja čita, a knjige se – zamisli čuda! – barem donekle prodaju. Istina, tržište je mnogo veće od našeg, ali neosporna je činjenica da u Češkoj još uvijek postoji kultura knjige i čitanja, dok kod nas... o tome možda nekom drugom zgodom.

Osobno poznaješ mnoge češke pisce, neke od njih doveli smo u Koprivnicu ili im objavili knjige, poput Mareka Šindelke ili Petra Hruške; koliko je za prevoditelja dobro da surađuje s autorom tijekom rada na prijevodu?

Kako se uzme. Budući da sam na prošlom pitanju pretjerao, pokušat ću biti jezgrovitiji: uglavnom je to dobro, ali ponekad i manje dobro. Meni kao prevoditelju dragocjeno je uspostaviti komunikaciju s autorom, naravno pod uvjetom da je on među živima, jer ti autor najbolje može pomoći u vezi nejasnoća na koje nailaziš u tekstu. Osim toga, kao što si sam rekao, neke od autora koje sam prevodio doveli smo u Hrvatsku, odnosno Koprivnicu. Drago mi je da si spomenuo baš Mareka Šindelku i Petra Hrušku, jer su obojica ne samo sjajni autori,

nego i sjajni ljudi. S obojicom sam, mogu to slobodno reći, postao prijatelj, baš zahvaljujući prevodenju. Međutim, postoje i drukčija iskustva, iako su ona, moram to priznati, daleko rjeđa. Ali ih ima. Primjerice, jedan autor čije sam djelo prevodio bio je neugodan u komunikaciji, tako da sam zaključio kako bi bilo daleko bolje da ga nisam upoznao (makar i preko maila) jer mi je umanjio užitak prevodenja, pa čak i promijenio odnos prema njegovu tekstu. Nagore, naravno.

Koje bi nam češke autore preporučio?

Češka književnost obiluje književnim kapitalcima i kad bih ih sad krenuo nabrajati, bio bi to predugi popis. Ali evo, kad već pitaš: Karel Čapek (sve), Bohumil Hrabal (ne sve), Josef Škvorecký (gotovo sve), Ladislav Fuks (gotovo sve)... Od suvremenih Jan Balabán, koji još uvijek čeka neko svoje hrvatsko izdanje, Jan Němec, kome će sljedeće godine u Hrvatskoj biti objavljen drugi roman, spomenuti Marek Šindelka... neka mi oprost i cijeli onaj kontingent autora koje nisam spomenuo, a zaslužuju to.

Aktivan si u književnom životu grada. Kako vidiš književnu scenu u Koprivnici i što očekuješ u budućnosti?

S obzirom na to da samo mali grad, rekao bih da je stanje vrlo dobro, pa i više od toga. Dovoljno je troje-četvero ljudi koji upregnu zajedničke snage i zajedničku energiju da se dogodi nešto pozitivno, da se stvari pokrenu. U Koprivnici danas imamo nacionalno relevantan književni festival i književnu nagradu, ambiciozan, moderan i kvalitetan književni časopis, a imamo i razvijenu nakladničku djelatnost... Imamo prevoditelje, kritičare, pisce koji su prepoznati na nacionalnoj razini, a takva koncentracija kvalitete, angažmana i raznolikosti djelovanja u književnosti grada do sada nikada nije postojala. Ili sam ja možda previše subjektivan. Vrijeme će pokazati, a vrijeme ne griješi.

Kritika

MATIJA IVAČIĆ

Magija pripovijedanja

(Jiří Kratochvíl, *Laku noć, slatko sanjajte*. Roman-mit)

Ma koliko ozbiljna bila, politika ima neku čudnu sklonost poigravati se ljudskim sudbinama; štoviše, čini se da je sklonost politike zaigranosti proporcionalna upravo njezinoj ozbiljnosti. Na svojoj koži to je iskusio i češki književnik Jiří Kratochvíl (1940), koji je do duše pisao (i u samizdatu objavljivao) u ranijim dekadama, no službeni debi dočekao je tek 1990. godine (*Medvjedi roman*), kao pedesetogodišnji autor s već formiranom poetikom i izbrušenim stilom. U devedesetim godinama, kao i onim »nultim«, uslijedio je čitav niz proznih ostvarenja kojima je Kratochvíl osvajao češku publiku, ali i književnu kritiku koja je u njemu prepoznala korifeja češkog književnog postmodernizma. Upravo u tom, postmodernističkom kodu napisan je i roman *Laku noć, slatko spavajte* (2013), koji su hrvatskim čitateljima podarili izdavačka kuća Disput i prevoditeljica Katica Ivanković.

Radnja Kratochvilova romana smještena je u vrijeme koje je nazvano »nultim«, u ratom opustošenu moravsku metropolu Brno u posljednjim danima Drugog svjetskog rata, kad su oslobađajuće čizme crvenoarmejaca već stupile u gradske ulice. Ona zahvaća prijelomne trenutke kad se svijet zatekao u svojevršnom povijesnom vakuumu, u raskoraku između zalaska onog starog i dolaska onog novog, kad se na obzoru već nazirao imperativ re-konstituiranja svega što je u vrtlogu rata lišeno svoga smisla i svoje logike: »U ovim danima nešto se lomi i mrvli u samoj svojoj biti: nastupa jedini i neponovljiv trenutak koji će odlučiti o budućim stvarima.« (str. 171). A »buduće stvari« u srcu poratne Europe, kao što nam je već poznato iz našeg povijesnog iskustva, i neće biti odviše blistave. U *Laku noć, slatko sanjajte* teško da ćemo naći neki utješni optimizam; iza opsesivne zaigranosti (postmodernistička vjernost načelu igre Kratochvilov je *credo*), iza živahnog i vedrog tona te neobvezatnog čavrljanja krije se, zapravo, podosta gorčine. Nije

slučajnost da roman završava rečenicom kojom se najavljuje atomska bomba, odnosno da se pripovijedanje prekida u trenutku kada »prema Hirošimi polijeće specijalni avion s dječaćičem *little boy* na palubi« (str. 279).

U romanu se ritmički izmjenjuju dvije fabularne osi od kojih nam jedna donosi potragu Jakuba (Kube) i Konstantina (Košće) za Amerikancem koji posjeduje penicilin, a druga lutanja Jindřicha (Jindre) i personificirane mačke Kaňke. Narativna tvorba tih dviju osi inventivna je i maštovita, jer umjesto njihova prožimanja u finalu romana, što čitatelj po svoj prilici očekuje, pripovjedač ostaje do samog kraja vjeran načelu njihova neposrednog vremensko-prostornog mimoilaženja. Četvero glavnih protagonista tek se jednom susreću, njihov je susret isključivo funkcionalne naravi (Jindra i Kaňka omogućuju Kubi i Kostu da se domognu penicilina za Kostin sanatorij) i kratkog je trajanja; fabularne linije na trenutak se ukrštavaju, da bi zatim ponovo svaka krenula svojim smjerom. Pripovjedač se, kao što vidimo, poigrava s čitateljem i njegovim očekivanjima, no to je nešto što on čini tijekom čitava romana.

Pripovjedač u *Laku noć, slatko sanjajte* demijurg je koji sve konce priče suvereno drži u vlastitim rukama, a svoju superiornost (spram priče, likova, pa i čitatelja) neprestano naglašava; on je razigran i zaigran, on je ironičan komentator likova i njihovih postupaka, on je kreator i apsolutni vladar svijeta koji nam prezentira, suvereno se služeći raznim pripovjednim strategijama kojima se s nama poigrava (retardacije radnje, proleptično pripovijedanje, metafizički komentari itd.). O pripovjedačevoj superiornosti svjedoče, između ostaloga, i njegovi učestali iskazi kojima otkriva vlastitu pozicioniranost spram priče (npr. »Barem sam tako vidio s visine na koju se pripovjedač smije uzdići iznad romaneskne priče«, str. 239). Nenametljivo namet-

ljiv, on ne dopušta svojim likovima da budu u prvome planu, već neprestano ističe samoga sebe, nadmećući se s akterima za prostor i pažnju u narativnome svijetu. A toga su, da stvar bude još zanimljivija, svjesni i samilikovi, koji su čak primorani i međusobno šaputati »zato što ovdje negdje luta autorski pripovjedač ovog romana i on to ne treba čuti. Ne mora baš sve znati.« (str. 71) Posrijedi je, dakako, stanoviti paradoks, jer kako je moguće da pripovjedač, koji je sveznajući, nešto ne zna ili da mu nešto promakne?

Bez obzira što nas se uvjerava u suprotno, u *Laku noć, slatko sanjajte* ipak se ne događa ništa što bi odlučilo o »budućim stvarima«; usprkos povijesnoj kolosalnosti teme koja se pred nama rastvara (Drugi svjetski rat), Kratochvil svjesno odustaje od epske monumentalnosti velike historijske proze, od prikazivanja totaliteta jedne civilizacijske histerije, izbjegavši ujedno i zamku da klizne u patetiku. Umjesto »kolektivnog velikog«, Kratochvil nam donosi »individualno veliko«, a svako »individualno veliko« istovremeno je i banalno i zanimljivo. Čak i kada se nudi mogućnost da se ostvari nešto povijesnih razmjera, do toga naposljetku ne dolazi. Slučaj je to prije svega Jindre, kojemu mačka Kaňka otkriva da ga u budućnosti očekuje velika povijesna misija. Jindra bi, naime, s cirkuskom hodačicom po užetu Vanesom trebao odgojiti sina koji će odigrati iznimno važnu ulogu u ljudskoj povijesti. Ipak, gonjen grižnjom savjesti zbog toga što je napustio roditelje koji su zatim izgubili život u konclogoru, Jindra se utapa u jezeru koje se nalazi ispod podruma njegove obiteljske kuće, svjesno odbacivši vlastitu (odnosno sinovu) mesijansku ulogu.

Prazninu nastalu izostankom tzv. velike, epske događajnosti koja bi odgovarala temi Drugog svjetskog rata nadomješta niz više ili manje povezanih priča, što je ujedno i okosnica romana *Laku noć, slatko sanjajte*. Te su priče – ispričovijedane tek usputno, kao nabačene u prolazu, poput kosti bačene izgladnjelim psima – u suštini tegobne i bolne. Da se poslužimo pripovjedačevom usporedbom, one zapinju kao ribarska čizma u grlu. Fascinacija čavrljanjem, potreba za pričanjem, za fabuliranjem, za pričom koja se »ne može sta-

viti u staju ili zavezati za pseću kućicu« (str. 149) i koja – gle čuda – nije izgubila smisao u svijetu koji je izgubio baš svaki smisao, čini jezgro Kratochvilova romana.

Svijet koji nam se u tom romanu prezentira nerijetko je na granici fantastike, no to mu ne oduzima baš ništa na vjerodostojnosti ili uvjerljivosti. Štoviše, svijet u *Laku noć, slatko sanjajte* toliko je besmislen i izopačen da se svaki pomak prema fantastičnome ili nadrealnome doima itekako smislenim, opravdanim i uvjerljivim. Ako je svijet okrenut naglavce, zašto u njemu ne bi bili mogući mačka koja priča i koja se preobražava u čovjeka-minotaura, slijepa hodačica po užetu koja samoinicijativno progleda, mistično golemo jezero u Jindrinu podrumu koje se prostire ispod čitava Brna, privatni detektiv čiju doušničku mrežu čini gomila prevarenih muževa-rogonja...?

Naposljetku, treba biti pošten i priznati da *Laku noć, slatko sanjajte* ima i svojih mana. Glavna (istovremeno i jedina) zamjerka odnosi se na kraj romana, koji se čini pomalo otegnutim i razvučenim. Ipak, ma koliko to paradoksalno zvučalo, za to postoji i uvjerljiv alibi koji možemo pronaći upravo u virtuoznosti pripovijedanja, u činjenici da se pripovjedač, kao svojevrсни ovisnik o pripovijedanju, jednostavno nije mogao odvojiti od ove priče. Ali to nije problem s kojim se susreo isključivo pripovjedač; uzmete li ovaj roman u ruke, ni vi to po svoj prilici nećete moći učiniti.

Dovidjenja, slatko čitajte.